

Sub titlul *Teatrul furiei și al violenței*, Andrei Băleanu a reunit două ample studii de sinteză, unul asupra dramaturgiei americane din ultimul deceniu, celălalt asupra tinerilor furioși. Cât de necesară era apariția unui astfel de volum în penuria de lucrări de sinteză care mai caracterizează încă negativ planurile editurilor noastre, ne-au dovedit-o îndelungatele discuții din holurile teatrelor și presă, cu privire la oportunitatea montării pe scenele noastre a pieselor scriitorului anglo-saxon Wesker (sau Wekser pretindeau unii că-l cheamă!), la importanța „minoră” sau „majoră” a lui Schisgall la decadența și imoralitatea scrierilor lui Tennessee Williams. Adevărul este că toți acești scriitori — atît cei din Anglia cît și cei din America — își au rădăcinile, după cum spune Andrei Băleanu, în solul autohton, continuînd *mai mult decît s-ar părea la prima vedere* o problematică națională și, totodată, ridicînd

* Andrei Băleanu : „Teatrul furiei și al violenței”, E.L.U.

la înălțimea scenei criza acută a unei întregi generații. Ei fac parte dintr-o anume lume, dintr-o anume viață, dintr-o anume atmosferă și numai în funcție de aceste coordonate pot fi pe de-a-ntregul înțeleși. Autorul lucrării de față a urmărit — după cum singur mărturisește — „să reconstituie din operele lor lumea care le-a dat naștere”.

În primul capitol al cărții intitulat „Generația zdruncinată”, care înfățișează portretul colectiv al tinerilor scriitori americani, încearcă să definească și să explice literatura lor protestatară, și să stabilească punctele de întâlnire și de divergență cu înaintașii lor. Andrei Băleanu avertizează cititorul că „în paginile ce urmează nu și-a propus să contureze portrete ale tinerilor dramaturgi, ci să desprindă anumite tendințe și fenomene cu un caracter general”.

Folosînd fapte și documente — un material obiectiv, familiar istoricului și sociologului, dar mai cu seamă mărturiile ardente ale scriitorilor — față de care criticul de artă are o sensibilitate mai accentuată, Andrei Băleanu alcătuiește o frescă minuțioasă a problemelor care macină America și viața americană. Parcurgînd apoi drumul invers, autorul arată cum aceste probleme s-au reflectat în literatura dramatică, devenind temele ei majore. Întoarcerea omului spre animalitate, indiferența absolută echivalentă cu o cădere letargică în stare vegetală, imensul hiatus căscat între real și ideal, vacuitatea valorilor, mitul familiei clădită pe compromis — iată doar cîteva din aceste teme majore pe care, de la O'Neill și pînă azi, le regăsim ca o constantă în literatura americană. Tot ele formează nucleul analizei capitolului „Zoo” și „Visul American”, din cartea de față.

Dezrădăcinarea și însingurarea omului în societatea urbană și problema rasială formează obiectul capitolului următor „Cine îl va salva pe tărănuș” și „Moartea Bessie Smith”. În „Umor de spînzură-

toare" sînt puse în discuție argumentele celor mai pesimiști dintre dramaturgii americani contemporani care socotesc — cu încredințarea sau cu un hohot de ris — că lumea-i o tragică bufonadă.

Acest studiu de sinteză, întreprins de A. Băleanu, impresionează prin amplitudine — nu mă refer la numărul de pagini al lucrării, ci la peisajul pe care îl cuprinde și la bogăția materialului dramaturgic folosit. Este lucrarea unui om de cultură, nu numai bine informat, ci obișnuit cu meditația, capabil să pătrundă în intimitatea unei scrieri, să-i interpreteze sensurile și să ia poziție cu toată luciditatea.

În metoda sa de analiză, recunoaștem marxistul, iar în selecția și aprecierea operelor dramatice, siguranța criticului de teatru.

Ceea ce ar putea nemulțumi — de fapt exprim o nemulțumire subiectivă — este faptul de a nu-și fi propus „să contureze portrete ale tinerilor dramaturgi“. În această primă jumătate a cărții, sînt trecute în revistă mai toate piesele de teatru americane, demne de luat în seamă, din ultimul deceniu, grupate după temele pe care le aduc în discuție, neaprofundîndu-se însă fizionomia (precizie: literară) autorilor, piesele aceluiași autor rămînd disparate în filele cărții, fiecare la tema sau temele respective, fără a se stabili între ele nici o legătură „de familie“.

Priviți în bloc, aproape exclusiv prin prisma reacției lor față de „viața americană“, personalități atît de deosebite ca Arthur Miller sau Tennessee Williams, Edward Albee sau Jack Gelber se diferențiază mult prea puțin pe plan artistic. Înafara unor referiri întîmplătoare și a unei pagini în încheiere în care se vorbește tot „în colectiv“ despre stilul acestor scriitori, această preocupare, în analiza de față, lipsește. Și poate că această lipsă, care nu m-ar fi mirat din partea unui sociolog, m-a făcut să-l bănuiesc pe criticul Andrei Băleanu de răceală.

În ceea ce privește a doua jumătate a cărții, în care se ocupă de dramaturgia tinerilor furioși englezi, autorul își propune din nou să nu-și „organizeze expunerea în jurul unor personaje, ci în jurul unor centre de interes.“ Avînd însă o mai mare afinitate față de noua

nerație de scriitori englezi, nu reușește să rămîna strict între limitele propuse și, încălzindu-se, analiza lui se adîncește și pătrunde pînă la ființa vie a scriitorilor. Peisajul nu se mai compune de astă dată exclusiv din piese de teatru, ci și din dramaturgi. Însuși planul, voit asemănător primului studiu, suferă o schimbare: deși e croit pe „centre de interes“, fiecare capitol se centrează în cele din urmă „pe personaje“ (rectific, spre a nu crea confuzii, pe autori). Această alunecare își are desigur și o motivare obiectivă: ea corespunde caracterului literaturii așa numite „a furioșilor“, care nu seamănă cituși de puțin cu un curent literar: după cum se știe, singurul factor care-i conferă o oarecare coeziune și unitate fiind faptul că toți scriitorii aparțin aceleiași generații, iar opera lor își are rădăcina în vehemența nemulțumire față de societatea Marelui Britanii, „țara în care se schimbă totul fără a se modifica nimic“. Dar această nemulțumire fiecare o exprimă în mod personal și izolat, chiar dacă, din cînd în cînd, glasurile lor se interferează.

În capitolul „Bucătăria“, care înfățișează modul cum a fost preluată tendința, frecvent întîlnită în teatrul modern, de îmbinare a realității cu metafora, se precizează conturul literar a lui John Arden. John Osborne devine personajul principal al următorului capitol — „Subiecte de scandal și îngrijorare“ — în care sînt enumerate temele majore abordate de furioși în teatru. „Camaradul care va muri în zori“ și „Amenințarea“ sînt dedicate lui Brendan Behan și Harold Pinter, iar „Propria lor cetate de aur“ e rezervat dramaturgiei militant socială, respectiv lui Arnold Wesker. Și chiar dacă acestora li se rezervă un loc mai important, nu lipsește din prezentul studiu nici unul dintre autorii care să fi dat în perioada acestor ani vreo piesă valoroasă sau măcar interesantă. (Așa încît lucrarea poate fi cu încredere folosită și de către cei ce caută informații ocazionale, ca dicționar.)

Prin volumul de față, Andrei Băleanu oferă celui ce vrea să cunoască și să înțeleagă fenomenul teatral al Angliei și Americii de azi o călăuză sigură și competentă.